

Klaus Huber *l'âme arabe*

Solistes XXI

Nieuw Ensemble

Le Trio Joubran

Info

DATUM / DATE

wo 16 juni 2010

Wed 16 June 2010

LOCATIE / VENUE

Muziekgebouw aan 't IJ

AANVANG / STARTING TIME

20.30 u

8:30 pm

DUUR / RUNNING TIME

1 uur 55 minuten, inclusief een pauze

1 hour 55 minutes, including one interval

INLEIDING / INTRODUCTION

19.45 u

7:45 pm

WEBSITES

www.klaushuber.com

www.letriojoubran.com

www.nieuw-ensemble.nl

www.les-jeunes-solistes.com

Credits

MUZIEK / MUSIC

Josquin Desprez, Klaus Huber, Le Trio Joubran

DIRIGENT / CONDUCTOR

Rachid Safir

UITGEVOERD DOOR / PERFORMED BY

Solistes XXI, Nieuw Ensemble, Le Trio Joubran

SOLISTES XXI

Anne-Marie Jacquin, sopraan *soprano*

Edwige Parat, sopraan *soprano*

Maryseult Wiczorek, sopraan *soprano*

Magid El-Bushra, countertenor *counter tenor*

Laurent David, tenor

Edouard Hazebrouck, tenor

Jean-Christophe Jacques, bariton *baritone*

NIEUW ENSEMBLE

Katharina Rikus, mezzosopraan

mezzo soprano (solo)

Walter Grimmer, cello (solo)

Jessica Horsley, baryton (solo)

Marieke Franssen, fluiten *flutes*

Arjan Kappers, klarinetten *clarinets*

Hans Wesseling, mandoline/mandola

Helenus de Rijke, gitaar *guitar*

Jelma van Amersfoort, theorbe

Ernestine Stoop, harp

Pieterneel Berkers, accordeon *accordion*

Herman Halewijn, slagwerk *percussion*

Niels Meliefste, slagwerk *percussion*

Frank Brakkee, altviool/viola d'amore
viola/viola d'amore

Jeroen den Herder, cello

Karin Preslmayr, viola da gamba

Rob Dirksen, contrabas *double bass*

LE TRIO JOUBRAN

Samir Joubran, ud *oud*

Wissam Joubran, ud *oud*

Adnan Joubran, ud *oud*

COPRODUCTIE / COPRODUCTION

Holland Festival, Nieuw Ensemble

Het Nieuw Ensemble ontvangt een
meerjarige subsidie van het Fonds
Podiumkunsten.

*Nieuw Ensemble is being supported by Fonds
Podiumkunsten.*

Solistes XXI wordt voor dit project
ondersteund door SPEDIDAM.

*Solistes XXI is being supported for this project by
SPEDIDAM.*

SPEDIDAM
les droits des artistes-interprètes

Programma

Josquin Desprez (ca. 1450-1521)

Miserere (1503 of or 1504)

door Solistes XXI o.l.v. Rachid Safir

by Solistes XXI conducted by Rachid Safir

Klaus Huber (1924)

...à l'âme de marcher sur ses pieds de soie... (2004)

door Nieuw Ensemble & solisten

o.l.v. Rachid Safir

by Nieuw Ensemble & soloists

conducted by Rachid Safir

pauze *interval*

Le Trio Joubran

Safar (2005)

van hun cd *Randana*

Klaus Huber (1924)

Miserere hominibus (2005)

door Nieuw Ensemble & Solistes XXI o.l.v.

Rachid Safir

by Nieuw Ensemble & Solistes XXI conducted by

Rachid Safir

WERELDPREMIÈRE / WORLD PREMIERE

...à l'âme de marcher sur ses pieds de soie...,

Trossingen, 30.10.2004

Miserere hominibus, Luzern, 26.8.2008

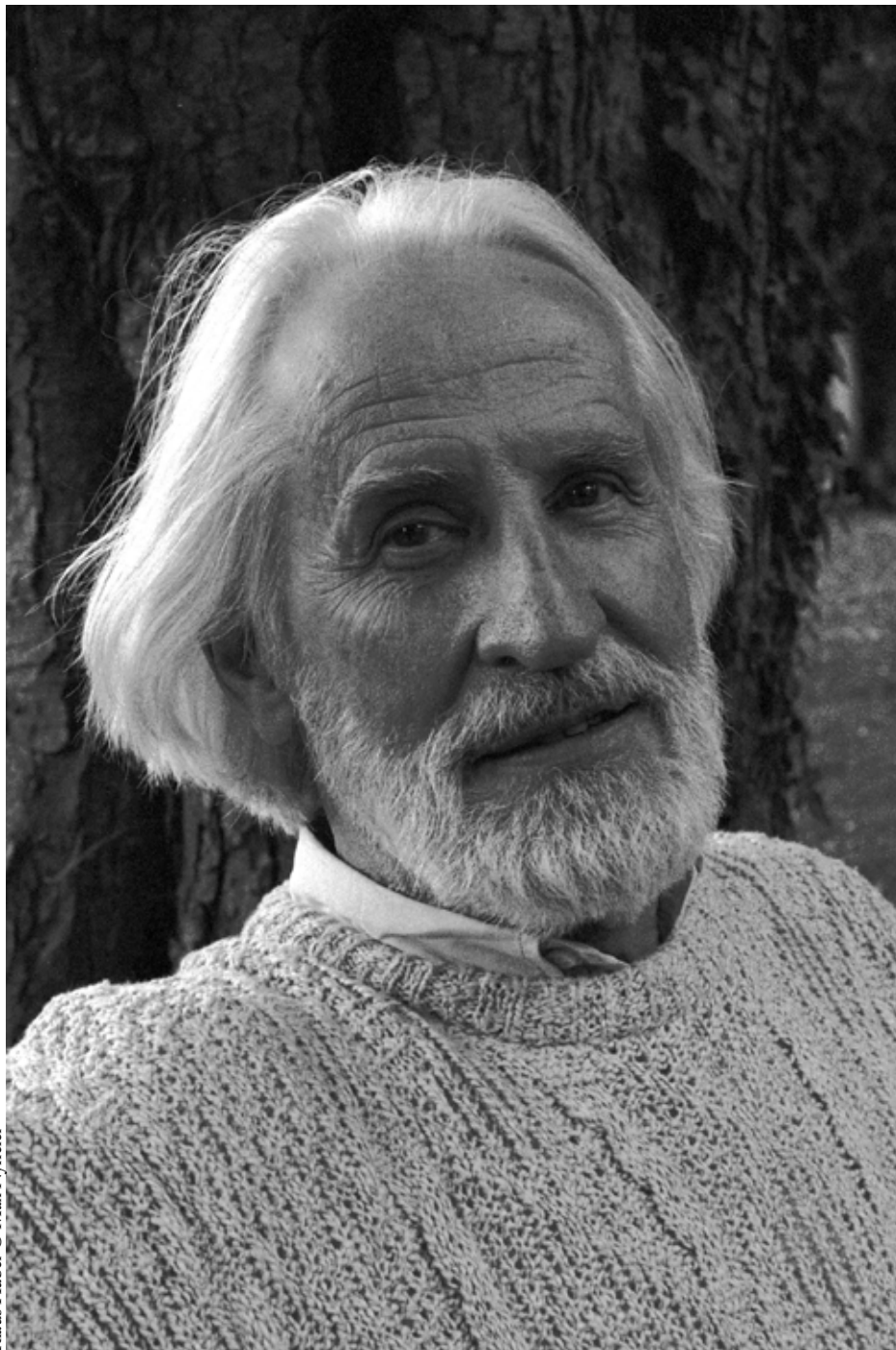
Klaus Huber en l'âme Arabe

Hoewel de Zwitserse componist Klaus Huber (1924) behoort tot de generatie van componisten die stevig hun stempel hebben gedrukt op de muziek van de tweede helft van de twintigste eeuw, neemt hij in hun rangen een wat zonderlinge plaats in. Anders dan generatiegenoten als Boulez en Stockhausen, radicale vernieuwers die in het decennium na de Tweede Wereldoorlog poogden een streep onder de muziekgeschiedenis te zetten om met een volledig schone lei opnieuw te kunnen beginnen, heeft Huber altijd gezocht naar manieren om oud en nieuw in de muziek met elkaar te verenigen. De open blik die Huber door de muziekgeschiedenis laat glijden, heeft hem een rijk en eigenzinnig idioom opgeleverd, waarbinnen grote invloed van zowel het serialisme van de jaren vijftig als de vocale polyfonie uit de renaissance aanwijsbaar is. Bovendien is Huber een zeer geëngageerd componist die niets op heeft met het *l'art pour l'art*-principe en zijn politieke overtuigingen zwaar laat meewegen bij het totstandkomen van zijn composities; muziek, zo betoogde hij al in het in het Frans geschreven essay *La musique – nécessaire à la vie* uit 1979, is een uitdrukkingmiddel dat allereerst de communicatie tussen mensen moet dienen. In Nederland wordt zijn omvangrijke oeuvre nauwelijks uitgevoerd. Het Nieuw Ensemble en de Solistes XXI onder leiding van Rachid Safir verzorgen de Nederlandse premières van twee recente werken van Huber, *...à l'âme de marcher sur ses pieds de soie...* (2004) en *Miserere hominibus* (2005-2007), in samenhang met enkele van zijn in tijd en ruimte ver verwijderde inspiratiebronnen: het *Miserere* van Josquin Desprez, en Arabische luitmuziek door het Palestijnse Trio Joubran.

Van reeks tot maqam

Huber werd eerst opgeleid tot violist en studeerde pas daarna compositie. In 1959, toen de storm die zijn generatiegenoten hadden ontketend al enigszins geluwd was, trad hij uit de obscuriteit met zijn kamercantate *Des Engels Anredung an die Seele*, die tijdens de Wereld Muziekdagen van de ISCM in Rome de eerste prijs won in de compositiewedstrijd. Het behoort tot een groep korte kamermuziekwerken die hij in die periode schreef op teksten uit de middeleeuwen en de barok, introspectief van toon, met breekbare, sterk door Webern beïnvloedde structuren. Zijn aanvankelijke traditionele stijl bewoog zich hiermee in de richting van het serialisme, hoewel hij de seriële principes vervolgens een geheel eigen wending gaf om tot een vrijere manier van componeren. Het afgelopen decennium, na enkele grootschalige werken, heeft hij zich weer voornamelijk toegelegd op vocale kamermuziek, waarin hij met beperkte middelen een onverminderde uitdrukingskracht weet te realiseren.

In de late jaren tachtig begon Huber zich bezig te houden met alternatieven voor het westerse toonsysteem van twaalf gelijke intervallen. Zijn experimenten met vormen van microtonaliteit en natuurintervallen leidden hem allereerst naar de zestiende eeuw, toen componisten als Gesualdo en de Fransman Guillaume Costeley vanuit een vergelijkbare interesse werkten met 'derde tonen' (in plaats van halve tonen) en een in negentien tonen onderverdeeld octaaf. Begin jaren negentig breidde die fascinatie zich uit naar de Arabische muziek die hij bij zijn allochtone burens hoorde, en via de studie van het standaardwerk *La musique Arabe* van Rodolphe d'Erlanger begon hij principes van de klassieke Arabische muziektheorie toe te passen in zijn composities. Zo maakt hij regelmatig

gebruik van maqams, de geraffineerde toon-systemen van modi, formules en intonaties waarop de melodische component van Arabische muziek gebaseerd is.

...à l'âme de marcher sur ses pieds de soie...

Met *...à l'âme de marcher sur ses pieds de soie...* uit 2004, het eerste werk van Huber op het programma, schreef de componist op hoge leeftijd een subtiele reflectie over de relatie tussen het Westen en het Midden-Oosten, waarin hij grote geopolitieke vragen verbindt met zijn directe leefwereld. De tekst bestaat uit fragmenten van het gedicht *Le siège* van Mahmoud Darwish (zie tekst op pagina 7), in 2002 geschreven in Ramallah, die worden gezongen in het Arabisch en gesproken in het Duits of het Frans. In dit gedicht vond Huber een tekst waarmee hij onder verwijzing naar de situatie in Palestina, vorm kon geven aan een probleem dat hem aan het hart gaat: wat vermag de kunst in een wereld waarin waarden worden gekwantificeerd, waarin mensen als dingen worden beschouwd, waarin ondraaglijk leed heerst? Zijn opmerkingen uit 1979 indachtig, over de kracht van muziek om de communicatie tussen mensen op gang te brengen, beluistert men achter de politiek geladen metafoor van Darwish in deze muziek nadrukkelijk ook de uitwisseling die Huber zelf aangaat, als het ware door de muren die hem van zijn burenscheiden heen, met de aanwezigheid van de Arabische cultuur in de Europese samenleving. De cavalerie kan hier niets uitrichten, slechts kapotmaken: de ziel moet afstijgen en op zijdevoeten verder gaan.

...à l'âme de marcher sur ses pieds de soie... is een kamerconcert voor solo cello, solo baryton, mezzosopraan en een ensemble van negen instrumentalisten (mandoline, gitaar, harp, accordeon, twee slagwerkers, altviool, viola de gamba en contrabas). De baryton – niet te

verwarren met het stemtype bariton – is een instrument uit de vioolfamilie, qua formaat vergelijkbaar met een cello, met zeven snaren die worden gestreken en doorgaans twaalf sympatische snaren die met de duim worden getokkeld. Het werd tot het einde van de achttiende eeuw veel gebruikt in Europa, maar is tegenwoordig tamelijk obscuur. Het kamerconcert is een 'her-compositie' van Hubers orkestwerk *Die Seele muss vom Reittier steigen...* uit 2002 – het werk dat aan de wieg stond van de opdracht voor de andere compositie van Huber op het programma, *Miserere hominibus*.

Miserere hominibus

De Solistes XXI van Rachid Safir – tot voor kort bekend als Les Jeunes Solistes – hebben inmiddels een lange geschiedenis met de muziek van Huber. Eind jaren tachtig voerde het ensemble enkele malen tot grote tevredenheid van de componist zijn werk uit, waarna de samenwerking in 1990 leidde tot het eerste van een reeks opdrachtwerken. In 2002 vormde de eerste uitvoering van *Die Seele muss vom Reittier steigen...* in Frankrijk de aanleiding voor dirigent Rachid Safir om Huber te vragen een *Miserere* voor zijn ensemble te schrijven. Voor de consciëntieuze componist die Huber is, betekende dat een jaarlange worsteling met vragen rond de betekenis van het 'God, heb medelijden' in 'ons godverlaten, meedogenloze heden'. Het resultaat is een krachtige bezwering voor zeven zangers en zeven instrumentalisten.

De beroemdste toonzetting van het *Miserere* (psalm 51) is die van de Vlaamse componist Josquin Desprez (ca. 1450-1521), die door zijn tijdgenoten geëerd werd als de 'koning van de muziek'. Zijn motet, dat hij vermoedelijk schreef in 1503 of 1504, oefende een grote invloed uit op latere adaptaties – een invloed die zich dus zelfs uitstrekt tot in de

eenentwintigste eeuw. Ten opzichte van de versie van Josquin kortte Huber de tekst van het boetepsalm drastisch in en veranderde het perspectief: niet langer is er een 'ik' dat zijn Schepper om erbarmen smeekt, maar in plaats daarvan een 'wij', het collectief van de 'medelijdenswaardige', geglobaliseerde mensheid. Die perspectiefverandering ondersteunde hij met een aantal moderne teksten en gedichten van Mahmoud Darwish, Carl Amery, Octavio Paz en Jacques Derrida, en helemaal aan het einde het Agnus Dei. De passages uit het boetepsalm zijn steeds zevenstemmig gecomponeerd en vormen een duidelijk contrast met de andere delen, waarvoor Huber telkens een eigen vorm heeft gezocht, van het op een Arabische maqam gebaseerde trio van Paz' *Canción 1* tot de agressieve hectiek op Amery's slogan *Wachstum, Wachstum über alles*. Met zijn keuze voor die laatste tekst levert hij expliciete kritiek op het kapitalisme, dat hij in een toelichting in de woorden van Walter Benjamin een 'religie zonder transcendentie' noemt; juist daarom voelt Huber zich geroepen met zijn kunst een tegengeluid te laten horen, want, zegt hij, 'noch in een muziek noch in een mensheid zonder transcendentie kan ik geloven.' De première van *Miserere hominibus* vond plaats op 26 augustus 2006 in Luzern, maar in 2007 voegde hij nog de 'intieme tussenmuziek' *Vida y muerte* toe voor countertenor en cello, op tekst van Paz.

Le Trio Joubran en *Safar*

Le Trio Joubran is een trio van drie Palestijnse broers die meesters zijn op de ud of Arabische luit. Al vier generaties wordt dat meesterschap in de familie Joubran doorgegeven, met de broers Samir, Wissam en Adnan als huidige vertegenwoordigers. Behalve klassieke Arabische muziek noemt het trio ook jazz, flamenco en de westerse klassieke traditie als inspiratiebronnen en al die verschillende elementen kan men terughoren in hun muziek, die zich beweegt tussen gecomponeerde melodieën en uitgesponnen improvisaties en steeds een aandachtige, wederkerige luisterhouding vooropstelt. Niet alleen zijn de broers Joubran allen afzonderlijk virtuoze solisten op de ud, met hun adembenemende samenspel ontginnen zij tevens een heel nieuw speelveld waarbinnen de traditie van het instrument zich verder kan ontplooiën. Het trio brengt vanavond materiaal van hun eerste album *Randana* ten gehore.

De ud

De ud is een luitachtig instrument met een eeuwenlange geschiedenis. Via de Moorse heersers over het Iberisch schiereiland bereikte het instrument gedurende de middeleeuwen Europa, waar het de ontwikkeling van de renaissanceluit beïnvloedde; de Europese woorden voor 'luit' (lute, liuto, luth) zijn allemaal afgeleid van het Arabische *al-ud*. De ud heeft een amandelvormige klankkast met een bol achterblad en een vlak voorblad, en een korte, tamelijk brede hals die uitloopt in een naar achter geknakte schroefhouder. Doorgaans is het instrument bespannen met elf snaren: vijf gelijkgestemde paren en een enkele bassnaar. Door het ontbreken van fretten, net als op een viool, leent het instrument zich uitstekend voor glissandi, microtonen

en melismatische bewegingen, versieringen die zeer bepalend zijn voor de *maqâms* of melodische systemen die de basis vormen van Arabische muziek.

Le Trio Joubran

Het ontstaan van Le Trio Joubran is een familiegeschiedenis. De vader van het gezin, Hatem Mbadda Joubran, is bouwer van snaarinstrumenten wiens bekendheid zich uitstrekt over de hele Arabische wereld, en de moeder, Ibtisam Hanna Joubran, is zangeres. De oudste zoon, Samir (1973), studeerde in 1995 af aan het prestigieuze Muhammad Abdul Wahhab Conservatorium in Caïro en bouwde sindsdien met enkele soloalbums en vele optredens in het Midden-Oosten en Europa een reputatie op als ud-virtuoos. In de beginjaren van het nieuwe millennium begon hij concerten te geven als een ud-duo met zijn broer Wissam (1983), en samen brachten zij ook een album uit. De jongste van de drie broers, Adnan (1985), was zijn muzikale carrière inmiddels begonnen als percussionist, maar raakte geïnspireerd door het voorbeeld van zijn broers en besloot in hun voetsporen te treden. Zo ontstond in augustus 2004 met een concert in de Jardin du Luxembourg in Parijs Le Trio Joubran, het enige ud-trio ter wereld. Over de totstandkoming van het trio en hun eerste concert maakte regisseur Raed Andoni de film *Improvisations: Samir et ses frères*. Een jaar later brachten de broers hun eerste album uit, *Randana*, in 2007 gevolgd door *Majâz*, en in 2009 door *À l'ombre des mots*. Dat laatste album ontstond uit een samenwerkingsverband met de wereldberoemde Palestijnse dichter Mahmoud Darwish, met wie het trio een hele reeks concerten op het grensvlak van muziek en poëzie verzorgde. Toen Darwish in augustus 2008 overleed veranderde dit project in een eerbetoon, dat resulteerde in een cd rond opnames van de

stem van Mahmoud Darwish die zijn eigen poëzie voordraagt.

Safar

Safar betekent 'reis' – denk aan het woord 'safari' – en bestaat uit een meditatief, bijna hypnotiserend ostinato, dat in de loop van tien minuten tot een spetterende climax wordt gebracht. Het thema legt daarbij als het ware een reis af langs de verschillende instrumenten, waardoor de spelers om beurten in de gelegenheid gesteld worden om het voortouw te nemen bij de improvisaties. Naast dit concert staat het Trio Joubran ook nog met een eigen programma op het Holland Festival: op donderdag 17 juni spelen de broers samen met percussionist Yusef Hbeish, die ook te horen was op het album *Majâz* uit 2007, werk van die cd in het Bimhuis. Op deze manier kan het publiek kennismaken met verschillende aspecten van het werk van het Trio Joubran.

Mahmoud Darwish

Mahmoud Darwish geldt als de belangrijkste Palestijnse dichter van de afgelopen eeuw. Hij publiceerde meer dan dertig gedichtenbundels en acht prozawerken, en was daarnaast ook uitgever van verschillende tijdschriften. In zijn werk speelt het conflict tussen Palestina en Israël, dat hij omschreven heeft als 'de botsing tussen twee herinneringen', een zeer prominente rol. Hij schreef in het Arabisch maar sprak ook Engels, Frans en Hebreeus, en noemde Rimbaud en Ginsberg als zijn literaire voorbeelden. Dichter Naomi Shihab Nye schreef over hem: 'Darwish is de levensadem van het Palestijnse volk, de welsprekende getuige van ballingschap en ontheemding.' Darwish werd in 1942 geboren in Al Birwa, een dorp in Galilea, ten oosten van de havenstad Akko. Tijdens de oorlog van 1948 werd het dorp verwoest en vluchtte de familie naar Libanon, om een jaar later terug te keren naar dezelfde omgeving, maar een ander land: Israël. Na zijn schoolperiode verhuisde Darwish naar Haifa, waar hij verschillende malen werd gearresteerd wegens het verlaten van de stad zonder vergunning. Hij publiceerde zijn eerste gedichtenbundel op slechts negentienjarige leeftijd en brak in 1964 door met zijn tweede bundel, *Awraq al-Zaytun* ('Olijfbladeren'). In de decennia daarna vestigde hij zijn internationale reputatie.

Zijn politieke bewustzijn heeft Darwish in leven en werk altijd sterk uitgedragen. Aanvankelijk was hij lid van Rakah, de Israëlische communistische partij, en in 1970 vertrok hij naar Moskou om daar een jaar aan de universiteit te studeren. Terug in het Midden-Oosten werkte hij in de jaren zeventig als journalist en uitgever in Caïro en Beiroet, waar hij zich aansloot bij de PLO en fungeerde als directeur van het onderzoekscentrum van die

organisatie, waarop zijn Israëlische staatsburgerschap werd ingetrokken. In 1987 werd Darwish in de leiding van de PLO gekozen, en een jaar later schreef hij een manifest dat bedoeld was als de onafhankelijkheidsverklaring van het Palestijnse volk. Hoewel Darwish zowel Israël als de Palestijnse leiding vaak fel bekritiseerde, geloofde hij in de mogelijkheid van vrede.

Hij won talloze internationale prijzen, waaronder de Prijs voor Culturele Vrijheid van de Lannan Foundation in 2001 en de Prins Claus Prijs in 2004, en in 1993 werd hij door Frankrijk benoemd tot Chevalier dans l'Ordre des Arts et des Lettres. Zijn werk is in meer dan twintig talen vertaald en gedichten van hem zijn verschillende keren op muziek gezet, door Arabische artiesten als Marcel Khalife, Majida el Roumi en Ahmed Qa'abour, maar bijvoorbeeld ook door de Israëlisch-Amerikaanse componiste Tamar Muskal. Daarnaast was hij verschillende malen het onderwerp van controversie, bijvoorbeeld toen hij in 1993 uit het uitvoerend comité van de PLO stapte uit onvrede met de Oslo-akkoorden, of toen de Israëlische minister van onderwijs in 2000 voorstelde zijn werk op te nemen in het curriculum, maar werd teruggefloten door de president. In 1988 werd hij ervan beschuldigd in een van zijn gedichten de joden te hebben opgeroepen om Israël te verlaten, waarop hij beweerde slechts over de Westelijke Jordaanoever en de Gazastrook te hebben gesproken.

Na zesentwintig jaar ballingschap in verschillende landen, waaronder Libanon, Cyprus en Frankrijk, keerde Darwish in 1996 terug naar Israël voor een bezoek aan zijn geboortedorp. Hij bezocht tevens de Westelijke Jordaanoever en kreeg van de Israëlische autoriteiten toestemming zich te vestigen in Ramallah, waar hij de laatste jaren van zijn leven doorbracht. Toen hij op 9 augustus 2008 na een

hartoperatie in Houston, Texas overleed, kondigde de Palestijnse president Abbas drie dagen van nationale rouw af. Zijn begrafenis in Ramallah werd door duizenden mensen bijgewoond.

Klaus Huber and l'âme Arabe

Although the Swiss composer Klaus Huber (b. 1924) belongs to a generation of composers that firmly set their stamp on the music of the second half of the 20th century, he holds a rather singular place amongst their ranks. Unlike others of his generation such as Boulez and Stockhausen, radical innovators who in the decades after the Second World War treated the history of music as a closed book in order to start with a clean slate, Huber has always sought for ways in which to unite the old and the new in music. The open ear that Huber keeps for music of all eras has resulted in a rich and idiosyncratic idiom, in which strong influences of both the serialism of the 1950s and the vocal polyphony of the Renaissance are apparent. Moreover, Huber is an extremely engaged composer who does not hold with the principle of *l'art pour l'art* and who gives great importance to his political convictions in the creation of his compositions; music, he argued back in 1979 in the essay *La musique – nécessaire à la vie*, is a means of expression that first and foremost is to be used for communication between people. In the Netherlands, his extensive oeuvre has scarcely been performed. The Nieuw Ensemble and the Solistes XXI conducted by Rachid Safir are presenting the Dutch premieres of two of Huber's recent works, *...à l'âme de marcher sur ses pieds de soie...* (2004) and *Miserere hominibus* (2005-2007), in conjunction with examples of his very remote sources of inspiration, both in time and place: the *Miserere* by Josquin Desprez, and Arab lute music by the Palestinian Trio Joubran.

From Series to Maqam

Huber first trained as a violinist; only later did he study composition. In 1959, when

the storm unleashed by his generation had already subsided somewhat, he emerged from obscurity with his chamber cantate *Des Engels Anredung an die Seele*, which during the ISCM's World Music Days in Rome took first prize in the competition. The piece belongs to a group of short chamber compositions that he wrote in that period set to lyrics from the Middle Ages and the Baroque period, introspective in tone, with fragile structures strongly influenced by Webern; his initially traditional style moved in the direction of serialism here, although he would later give an entirely different twist to the principles of serialism in order to arrive at a freer system of composition. During this past decade, after composing several large-scale works, he again has primarily concentrated on vocal chamber music, in which, with limited means, he mobilizes undiminished expressive power.

In the late 80s, Huber began focusing on alternatives for the Western tone system of twelve equal intervals. His experiments with forms of microtonality and natural intervals first of all led him to the 16th century, when composers like Gesualdo and the Frenchman Guillaume Costeley were working from a similar interest with 'third tones' (instead of halftones) and an octave subdivided into nineteen tones. In the early 90s, this fascination broadened to include the Arab music he heard at the house of his immigrant neighbours, and after studying Rodolphe d'Erlanger's standard work *La musique Arabe*, he began to apply the fundamentals of Arab classical music theory in his compositions. For example, he regularly makes use of *maqams*, the complex tone systems of modes, formulas and intonations upon which the melodic component of Arab music is based.

...à l'âme de marcher sur ses pieds de soie...

With *...à l'âme de marcher sur ses pieds de soie...* from 2004, Huber's first work on the programme, the composer wrote a subtle reflection, late in life, on the relations between the West and the Middle East, in which he draws a connection between large geopolitical issues and his immediate environment. The lyrics, excerpted from the poem *Le siège* by Mahmoud Darwish (page 12), written in 2002 in Ramallah, are sung in Arabic and spoken in German or French. In this poem, Huber found words with which he could give form in a topical manner, by referring to the situation in Palestine, to a problem that speaks to his heart: What is art in a world in which values are quantified, in which people are considered objects, in which unbearable suffering reigns? Mindful of his remarks from 1979 on the power of music to elicit communication between people, one also emphatically hears, behind Darwish's politically charged metaphors, the interchange in this music that applies to Huber himself, through the walls that separate him from his neighbours, as it were, with the presence of Arab culture in European society. The cavalry can accomplish nothing here, only destroy; the soul must dismount and walk on silken slippers.

...à l'âme de marcher sur ses pieds de soie... is a chamber concert for solo cello, solo baryton, mezzo soprano and an ensemble of nine instrumentalists (mandolin, guitar, harp, accordion, two percussionists, viola, viola de gamba and double bass). The baryton – not to be confused with the baritone voice – is an instrument of the viol family, comparable in size to a cello, with seven strings that are bowed, and usually twelve sympathetic strings that are plucked with the thumb. Often used in Europe up until the late 18th century, nowadays it is relatively obscure.

This chamber concert is a 're-composition' of Huber's orchestral work *Die Seele muss vom Reittier steigen...* from 2002 – the work that prompted Huber's other composition on the programme, *Miserere hominibus*.

Miserere hominibus

Rachid Safir's Solistes XXI – until recently known as Les Jeunes Solistes – has a long history with Huber's music. In the late 80s, the ensemble several times performed the composer's work to his great satisfaction, after which the collaboration led in 1990 to the first of a series of commissioned works. In 2002, the first performance in France of *Die Seele muss vom Reittier steigen...* prompted conductor Rachid Safir to ask Huber to write a *Miserere* for his ensemble. For Huber, conscientious composer that he is, this meant an entire year of struggling with questions on the meaning of 'God, have mercy' in 'our godforsaken, merciless present'. The result is a powerful invocation for seven singers and seven instrumentalists.

The most famous musical setting of the *Miserere* (psalm 51) is by the Flemish composer Josquin Desprez (circa 1450-1521), who was revered by his contemporaries as 'the King of Music'. His motet, which he probably wrote in 1503 or 1504, had a tremendous influence on later adaptations – an influence that even extends to the 21st century. In comparison to Josquin's version, Huber drastically shortened the text of the penitential psalm and changed its perspective: no longer is there an 'I' who begs the Creator for mercy, but instead a 'we', the collective of 'pitiable' globalized humanity. He supports this change of perspective with a number of modern texts and poems by Mahmoud Darwish, Carl Amery, Octavio Paz and Jacques Derrida, and at the very end, with the Agnus Dei. The

passages from the penitential psalm are all composed for seven voices, and they form a clear contrast with the other movements, in which Huber sought an individual form for each, ranging from a trio based on an Arab *maqam* set to the text of Paz's *Canción 1* to the aggressive hecticness surrounding Amery's slogan *Wachstum, Wachstum über alles*. With his choice of the latter text, he explicitly criticizes capitalism, which in an explanatory note, citing Walter Benjamin, he calls a 'religion without transcendence'; precisely because of this, Huber feels impelled to sound an opposing note with his art, for, as he says, 'I can believe neither in a music nor a humanity without transcendence'. The premiere of *Miserere hominibus* took place on 26 August 2006 in Lucerne, but in 2007 he added the 'intimate intermezzo' *Vida y muerte* for counter-tenor and cello, set to a text by Paz.

Le Trio Joubran and *Safar*

Le Trio Joubran is made up of three Palestinian brothers who are masters on the oud, or Arab lute. That mastery has been passed on in the Joubran family for four generations, with the brothers Samir, Wissam and Adnan as its current representatives. Besides Arab classical music, the trio also cites jazz, flamenco and the Western tradition of classical music as sources of inspiration, and one can hear all of these different elements in their music, which moves between composed melodies and spun-out improvisations and which always presupposes an attentive, reciprocal listening attitude. Not only is each of the Joubran brothers a virtuoso on the oud as a soloist, with their breathtaking ensemble work they also explore an entirely new playing field, in which the tradition of the instrument can further develop. As part of the programme of the Nieuw Ensemble in the Muziekgebouw, centred on the works of the Swiss composer Klaus Huber, the trio will perform material from their first album.

The Oud

The oud is a lute-like instrument with a centuries-old history. Via the Moorish rulers of the Iberian Peninsula, the instrument reached Europe during the Middle Ages, where it influenced the development of the Renaissance lute; the European words for 'lute' (luit, liuto, luth) are all derived from the Arabic word *al-ud*. The oud has an almond-shaped sound box with a bulbous back and a flat top, and a short, relatively broad neck that culminates in a peg box bent back at an angle. The instrument is usually strung with eleven strings: five equally tuned pairs and a single bass string. Because of the lack of frets, the instrument, just like a violin, lends itself

excellently to glissandi and melismatic movements, embellishments that to a great extent determine the *maqams* or melodic systems that form the basis of Arab music.

Le Trio Joubran

The founding of 'Le Trio Joubran' is a family story. The father of the family, Hatem Mbadda Joubran, is a builder of string instruments whose fame extends throughout the Arab world, and the mother, Ibtisam Hanna Joubran, is a singer. The oldest son, Samir (b. 1973), graduated in 1995 from the prestigious Muhammad Abdul Wahhab Conservatory in Cairo and since then has built up a reputation as a virtuoso on the oud with several solo albums and many performances in the Middle East and Europe. In the first years of the new millennium, he began to give concerts in an oud duo with his brother Wissam (b. 1983), and they also put out an album together. By that time, the youngest of the three brothers, Adnan (b. 1985), had begun his musical career as a percussionist, but, inspired by the example of his brothers, he decided to follow in their footsteps. Thus in August 2004, with a concert in the Jardin du Luxembourg in Paris, Le Trio Joubran was born, the one and only oud trio in the world. Director Raed Andoni made a film, *Improvisations: Samir et ses frères*, about the forming of the trio and their first concert. A year later, the three brothers recorded their first album, *Randana*, followed in 2007 by *Majâz*, and in 2009 by *À l'ombre des mots*. This last album arose from a collaboration with the world-famous Palestinian poet Mahmoud Darwish, with whom the trio presented a whole series of concerts, on the interface between music and poetry. When Darwish died in August 2008, the project turned into an homage, resulting in a CD based on recordings of Mahmoud Darwish reciting his own poetry.

Safar

Safar means 'journey' (think of the word 'safari') and is a meditative, almost hypnotic ostinato, which over the course of 10 minutes is brought to an explosive climax. The theme journeys, as it were, from one instrument to another, so that the players are one by one given the opportunity to take the lead in improvisations. Besides this concert, the Trio Joubran also has its own programme in the Holland Festival: on Thursday 17 June, the brothers and percussionist Yusef Hbeish, who is also on the *Majâz* recording made in 2007, are performing work from that CD in the Bimhuis. In this way the public can become acquainted with various aspects of the work of the Trio Joubran.

Mahmoud Darwish

Mahmoud Darwish is considered the most important Palestinian poet of the 20th century. He published over thirty volumes of poetry and eight prose works during his lifetime and was also a publisher of various journals. The conflict between Palestine and Israel, which he describes as 'the collision between two memories', plays a very prominent role in his work. He wrote in Arabic but also spoke English, French and Hebrew, and named Rimbaud and Ginsberg as his literary models. The poet Naomi Shihab Nye wrote of him: 'Darwish is the life-breath of the Palestinian people, the eloquent witness of exile and theft.'

Darwish was born in 1942 in Al Birwa, a village in Galilee, east of the port city of Akko. During the war of 1948, the village was destroyed and the family fled to Lebanon, to return a year later to the same vicinity but a different country: Israel. After his school years, Darwish moved to Haifa, where he was arrested several times for leaving the city without a permit. He published his first volume of poems at the early age of nineteen and made his breakthrough in 1964 with his second collection, *Awraq al-Zaytun* ('Olive Leaves'). In the following decades, he established his international reputation.

In his life and work, Darwish always propagated his political awareness intensively. Initially he was a member of Rakah, the Israeli Communist Party, and in 1970 he went to Moscow for a year to study at the university there. Back in the Middle East, he worked during the 70s as a journalist and publisher in Cairo and Beirut, where he joined the PLO and functioned as director of that organization's research centre, at which point his Israeli citizenship was revoked. In 1987, Darwish was chosen as

one of the leaders of the PLO, and a year later he wrote a manifesto meant to be the Declaration of Independence for the Palestinian people. Although Darwish often criticized both Israel and the Palestinian leadership, he believed in the possibility of peace.

He won countless international awards, including the Lannan Foundation's Cultural Freedom Prize in 2001 and the Prince Claus Award in 2004, and in 1993 the country of France named him Chevalier dans l'Ordre des Arts et des Lettres. His work has been translated into more than twenty languages and his poems have been set to music various times, by Arab artists such as Marcel Khalife, Majida el Roumi and Ahmed Qa'abour, but also for example by the Israeli-American composer Tamar Muskal. What's more, several times he was the subject of controversy, for instance when he stepped out of the PLO steering committee in 1993 out of dissatisfaction with the Oslo Accords, or when the Israeli Minister of Education proposed including his work in the school curriculum in 2000, but then the President blew the whistle. In 1988, he was accused of calling upon the Jews to leave Israel in one of his poems, in which he claimed to have only spoken about the West Bank and the Gaza Strip.

After twenty-six years of exile in various countries, including Lebanon, Cyprus and France, Darwish returned in 1996 to Israel to visit the village of his birth. He also visited the West Bank and received permission from the Israeli authorities to settle in Ramallah, where he spent the last years of his life. When he died on 9 August 2008 after a heart operation in Houston Texas, the Palestinian president, Abbas, announced three days of national mourning. Thousands of people attended his burial in Ramallah.

Biografieën

Josquin Desprez was een Vlaamse componist en zanger van de 'Nederlandse School' die leefde van circa 1440 tot 1521. Hoewel er over zijn leven vrij weinig bekend is, geldt hij als de grootste rond 1500 werkzame componist en was zijn invloed reeds bij leven zeer groot. Maarten Luther noemde hem 'de meester van de noten'. In Saint-Quentin werd hij opgeleid tot koorknaap, waarna hij mogelijk een leerling was van Johannes Ockeghem, hoewel dat laatste niet bewezen is. Vanaf 1459 was hij zanger aan de Kathedraal van Milaan, tot circa 1472, toen hij toetrad tot de kapel van hertog Galeazzo Maria Sforza in diezelfde stad. Na de moord op de hertog in 1476 kwam Josquin in dienst van diens broer, kardinaal Ascanio Sforza, met wie hij vermoedelijk naar Rome reisde, waar Josquin van 1486 tot 1494 zong in de pauselijke kapel. In de beginjaren van de zestiende eeuw verbleef hij in Frankrijk, mogelijk aan het hof van Lodewijk XII, en in 1503 werd hij aangesteld als maestro di cappella aan het hof van Ferrara, tegen een voor die tijd astronomisch salaris. Het jaar daarop keerde hij echter reeds terug naar Frankrijk, op de vlucht voor de pest, om zich te vestigen in zijn geboortestreek Condé-sur-l'Escaut en daar van 1504 tot zijn dood in 1521 te dienen als proost van de Notre Dame. Josquin componeerde ongeveer achttien missen, honderd motetten, en verder psalmen, hymnen, magnificats, madrigalen, chansons en instrumentale stukken, waaronder een aantal canons. De twintigste eeuw zag een grote opleving in de belangstelling voor zijn muziek.

Rachid Safir is een Frans-Algerijnse koordirigent en zanger. In zijn jeugd speelde hij viool, onder meer met het Orchestre Symphonique de Radio Alger, tot hij begin

jaren zestig met zijn ouders naar Frankrijk verhuisde. Tijdens zijn studie aan de universiteit van Lille zong hij in een koor en werd zijn belangstelling voor koormuziek gewekt; hij studeerde vervolgens zang en zangtechniek, bij onder andere Alfred Deller en Richard Miller. In de jaren zeventig bouwde hij een zangcarrière op en zong hij als tenor en countertenor bij onder meer het Ensemble Polyphonique de Paris. In 1977 was hij een van de medeoprichters van A Sei Voci, wat een onmiddellijk succes was, en sindsdien werkte hij samen met de Groupe Vocal de France, het Clemencic Consort, de Studio der frühen Musik en het Chœur de Radio France. In 1985 legde hij zich toe op het onderwijs en in 1988 werd hij professor in vocale kamermuziek aan het Conservatoire National Supérieur de Musique in Lyon. In datzelfde jaar, 1988, beëindigde hij zijn zangcarrière en richtte hij het vocale ensemble Les Jeunes Solistes op, de huidige Solistes XXI, dat hij zelf ging dirigeren. Een jaar later nam hij bovendien de leiding op zich van het Centre d'Art Polyphonique de Paris. Van 1997 tot 2003 doceerde hij aan het Conservatoire National Supérieur de Musique in Parijs; tegenwoordig legt Safir zich volledig toe op zijn werk als dirigent van de Solistes XXI, waarmee hij in de loop van twee decennia in Frankrijk en wereldwijd meer dan vijftig werken in première heeft gebracht.

Het vocale ensemble **Solistes XXI** werd in 1988 opgericht als Les Jeunes Solistes door dirigent Rachid Safir, die het ensemble nog altijd leidt. De naamsverandering werd vorig jaar doorgevoerd. Het ensemble legt zich toe op de uitvoering van vocale polyfonie van alle tijden. Het repertoire van de Solistes XXI is zeer breed en strekt zich uit van de renaissance tot de eenentwintigste

eeuw; kenmerkend voor het programma zijn missen of motetten van Dufay of Josquin Desprez die zij aan zij staan met een madrigaal van Monteverdi en werk van hedendaagse componisten als Klaus Huber en Claude Vivier. Vrijwel onmiddellijk vanaf de oprichting hebben de Solistes XXI een reputatie opgebouwd als ensemble dat nieuwe muziek in première brengt. Op die manier zijn zij met tal van componisten nauwe betrekkingen aangegaan; in 2010 werken zij bijvoorbeeld samen met componisten als Kaija Saariaho, Jean-Baptiste Barrière en Vincent Bouchot. De stemmen worden in de muzikale opvatting van het ensemble behandeld als instrumenten, waarbij men steeds uitgaat van het principe dat elke partij door één stem gezongen wordt, wat de precisie en helderheid zeer ten goede komt. Het ensemble legt bovendien grote belangstelling aan de dag voor moderne compositietechnieken en elektronische bewerking en heeft samengewerkt met het IRCAM. Het ensemble treedt op in gerenommeerde concertzalen over de hele wereld. Sinds 2006 hebben de Solistes XXI een samenwerkingsverband met de Opera van Parijs, waar zij een eigen concertreeks verzorgen. In dat kader brengen zij in februari 2011 een meerdaagse hommage aan Xenakis, tien jaar na diens overlijden.

Het **Nieuw Ensemble** heeft zich onder leiding van dirigent Ed Spanjaard tot een internationaal toonaangevend ensemble voor hedendaagse muziek ontwikkeld. De groep heeft een geheel eigen repertoire opgebouwd van ongeveer vijfhonderd in opdracht geschreven stukken. Geprezen om zijn baanbrekend werk op het gebied van programmering- en repertoirevernieuwing onderneemt het NE een grote diversiteit aan activiteiten en geeft het per jaar veertig tot

vijftig concerten in de gehele wereld. In 1998 werden het Nieuw Ensemble en artistiek leider Joël Bons onderscheiden met de Prins Bernhard Cultuurfonds Muziekprijs vanwege de 'uitgesproken avontuurlijke en speelse programmering die letterlijk en figuurlijk als grensoverschrijdend kan worden betiteld'. Het ensemble introduceerde een groot aantal niet-westerse componisten. In premièreprogramma's stonden het Midden-Oosten en Midden- en Zuid-Amerika centraal. Groot succes oogstten de concertseries Nieuwe Muziek uit China in 1991 en 1992. Als vervolg daarop bracht het Nieuw Ensemble diverse Chinese opera's in première: *Wolvendorp*, *Night Banquet* en *Fengyiting* (Guo Wenjing) en *The death of Oedipus* en *Life on a String* (Qu Xiaosong). In het voorjaar van 1997 vond een tournee naar China plaats en in 2008 keerde het ensemble terug in Beijing. In april 2010 gaven zij concerten in Hong Kong en Shanghai (wereldtentoonstelling). Het Nieuw Ensemble werkte nauw samen met componisten als Boulez, Carter, Donatoni, Ferneyhough, Kagel, Ton de Leeuw, Ligeti en Kurtág. De groep initieerde thematische festivals zoals *Complexity?* (1991), *Regels & Spel* (1995), *Improvisaties* (1996), het Tokkelfestival (1998) met westerse- en niet-westerse muziek, Het Verfijnde Oor (2002-3) over stemmingen en microtonen, *Bezielde Tijd* (2004-5) over ritme, *OpenMusic* (2005-6) over computer aided composition en *Orientations* (2006-7) over westerse en niet-westerse instrumenten. Op cd is het Nieuw Ensemble te beluisteren met muziek van Carter, Donatoni, Ferneyhough, Gerhard, Guo Wenjing, Heppener, Kagel, Loevendie, Poulenc, De Raaff, Tsoupaki en Chinese componisten. Samen met cineast Frank Scheffer maakte het NE een documentaire over Boulez' *Eclat* en met

Eline Flipse De Oogst van de Stilte over Chinese componisten.

Als ensemble in residence bij het Conservatorium van Amsterdam organiseert het Nieuw Ensemble jaarlijks een educatief componistenpracticum met jonge compositiestudenten van diverse conservatoria. Sinds 2002 participeert het Nieuw Ensemble in het Atlas Ensemble.

De Zwitserse alt **Katharina Rikus** is geboren in Riestal als dochter van de componist Klaus Huber en de fluitiste Susanne Huber-Bitter. Zij studeerde aan de Musikakademie van Bazel, aan de Musikhochschule van Saarbrücken, aan Indiana University in Bloomington en bij Jolanda Magnoni in Rome. Zij zong drie jaar lang als vast ensemblelid van de Kammeroper in Frankfurt en werkte mee aan producties in het Bremer Theater, het Festspielhaus in Baden-Baden en de Staatopera van Stuttgart, waar zij meewerkte aan de wereldpremière van Younghee Pagh-Paans *Mondschaten*. Zij concentreert zich sinds tien jaar vooral op hedendaagse muziek en heeft een breed repertoire, met klassieke meesterwerken als Schönbergs *Pierrot Lunaire*, Berio's *Folk Songs* en Boulez' *Le marteau sans maître*. Katharina Rikus trad met verschillende ensembles op in belangrijke festivals als de Warschauer Herbst, Klangspuren in Schwaz en de Internationale Ferienkursen für Neue Musik in Darmstadt. Zij werkt sinds 1997 als docent aan de Hochschule für Künste in Bremen.

Walter Grimmer kreeg zijn eerste cellolessen als kind bij Franz Hinderman. In 1952 begon hij zijn studie aan het conservatorium van Zürich bij Richard Sturzenegger. Na het behalen van zijn diploma volgde hij drie jaar lang masterclasses van Maurice Gendron. Hij voltooide zijn opleiding met lessen bij

Enrico Meinardi, Pablo Casals en Siegfried Palm. In 1965 debuteerde hij in Bern als solocellist, wat zijn doorbraak betekende. Hij kreeg een aanstelling als eerste cellist van het symfonieorkest van Bern en als docent aan het conservatorium. Hij richtte ook de Berner Camerata op, dat uitgroeide tot een beroemd ensemble. In 1971 sloot hij zich aan bij het Berner Streichquartett, waarmee hij nieuwe composities van Heinz Holliger, Klaus Huber, Brian Ferneyhough, Helmut Lachenmann, Isang Yun, Wolfgang Rihm en andere belangrijke componisten in première bracht.

Ook als solist speelde Grimmer vele hedendaagse composities, waaronder de wereldpremière van Klaus Hubers ... *die Seele muss vom Reittier steigen...* in 2002. Grimmer verliet het kwartet in 1985. Tot 1995 vormde hij een pianotrio met Igor Ozim en Ilse Dorati-von Alpenheim. Grimmer vormt een duo met de pianist Stefan Fahrni, met wie hij de cellosonates van Brahms en werken van Isang Yun op cd heeft gezet. Opnames van Walter Grimmer verschijnen op bekende labels als RCA, Wergo, Col legno, Accord, Bis en Capriccio. Walter Grimmer is zeer actief als docent. Van 1965 tot 1985 doceerde hij aan het conservatorium van Bern, van 1985 tot 2002 in Zürich. Hij geeft geregeld masterclasses en werkt als gastdocent in Cairo en Alexandrië.

Jessica Horsley studeerde in 1991 af als pianist aan het Royal College of Music in London. Tijdens haar vervolgstudie aan Trinity College in Cambridge leerde zij de viola da gamba kennen. In het spelen van dat instrument bekwaamde zij zich aan de Schola Cantorum Basiliensis bij Paolo Pandolfo. Zij vervolmaakte haar spel bij Ariane Maurette te Parijs en bij Jaap ter Linden, Eunice Brandão, Marianne Mueller en Philippe Pierlot.

Haar repertoire reikt van de Middeleeuwen tot nu. Zij werkte samen met verschillende ensembles, waaronder Ferrara, Gilles Binchois, Collegium Novum en het Ensemble Modern. Zelf was zij medeoprichter van het gambaconsort The Earle His Viols. Zij vormt een duo met de gambist David Hatcher. Hun eerste cd verschijnt in 2010. Zij is ook een enthousiast pleitbezorgster van de baryton, een weinig bekend snaarinstrument uit de klassieke periode. Om dat instrument meer bekendheid te geven, richtte zij het Marshall Baryton Trio op. Jessica Horsley heeft concerten gegeven en cd's opgenomen in de VS, Canada, Zuid-Afrika, Namibië, Australië en vele Europese landen.

Jessica Horsley voltooide in 2004 aan de Universiteit van Tübingen een interdisciplinair doctoraat over de almanak van de Blauwe Reiter. Haar eerste boek, *Der Almanach des 'Blauen Reiters' als Gesamtkunstwerk*, verscheen in 2006 bij de uitgever Peter Lang (Frankfurt am Main). Zij publiceert ook over visuele bronnen en de perceptie van taal. Zij doceerde van 2006 tot 2008 nieuwe Europese geschiedenis aan de universiteit van Cardiff en werkt momenteel aan haar promotie in Bazel.

Biographies

Josquin Desprez was a Flemish composer and singer from the 'Dutch School' who lived from circa 1440 to 1521. Although fairly little is known about his life, he is considered the greatest composer working around the time of 1500, and his influence was already very great during his lifetime. Maarten Luther called him 'the master of the notes'. He was trained as a choirboy in Saint-Quentin, after which he possibly was a student of Johannes Ockeghem, although the latter has not been proven. From 1459 he sang at the Cathedral of Milan until about 1472, when he entered the chapel of Count Galeazzo Maria Sforza in the same city. After the Count was murdered in 1476, Josquin served under his brother, Cardinal Ascanio Sforza, with whom he presumably travelled to Rome, where Josquin sang in the papal chapel from 1486 to 1494. In the early years of the 16th century, he lived in France, possibly at the court of Louis XII, and in 1503 he was appointed maestro di cappella at the court of Ferrara, for a salary which was astronomical at the time. The following year, however, fleeing the black plague, he returned to France to settle in the region of his birth, Condé-sur-l'Escaut, and served there from 1504 until his death in 1521 as provost of the Notre Dame. Josquin composed some eighteen Masses, a hundred motets and also psalms, hymns, magnificats, madrigals, chansons and instrumental pieces, including a number of canons. The twentieth century witnessed a strong revival of interest in his music.

Rachid Safir is a French-Algerian chorus master and singer. In his youth he played violin, including with the Orchestre Symphonique de Radio Alger, until he

moved to France with his parents in the 1960s. During his studies at the University of Lille he sang in the choir, which aroused his interest in choir music; he went on to study song and vocal technique, among others under Alfred Deller and Richard Miller. In the 1970s he built up a singing career that included work in as a tenor and countertenor with the Ensemble Polyphonique de Paris. In 1977 he was one of the cofounders of A Sei Voci, an immediate success, and since then he has worked with the Groupe Vocal de France, the Clemencic Consort, the Studio der frühen Musik and the Chœur de Radio France. In 1985, he applied himself to teaching and in 1988 became professor in vocal chamber music at the Conservatoire National Supérieur de Musique in Lyon. In that same year, 1988, he ended his singing career and set up the vocal ensemble Les Jeunes Solistes, now called Solistes XXI, which he directs himself. A year later he moreover assumed the responsibility of heading up the Centre d'Art Polyphonique de Paris. From 1997 until 2003, he taught at the Conservatoire National Supérieur de Musique in Paris; nowadays Safir concentrates completely on his work as director of the Solistes XXI, with which over the course of two decades he has presented some fifty works in premiere in France and around the world.

The vocal ensemble **Solistes XXI** was founded in 1988 as Les Jeunes Solistes by chorus master Rachid Safir, who still directs the ensemble. The name was changed last year. The Solistes XXI cover the entire repertoire of vocal polyphony from the Renaissance to the present; a typical programme will feature masses or motets by Dufay or Josquin Desprez alongside a madrigal by Monteverdi and the work of contemporary composers like Klaus Huber and Claude Vivier. Almost immediately after its founding, Solistes XXI

acquired a reputation for premiering new music. The group has collaborated closely with countless composers in this manner, working in 2010 for example with the composers Kaija Saariaho, Jean-Baptiste Barrière and Vincent Bouchot. In its musical approach, the ensemble treats voices as instruments, the basic principle being that each vocal part is always sung by one voice, which is extremely beneficial for precision and clarity. Moreover, the ensemble is very interested in modern compositional techniques and electronics and has collaborated with the IRCAM. The group performs in renowned concert halls throughout the entire world. Since 2006, Solistes XXI works on a regular basis with the Paris Opera, where it presents a series of concerts. Within that context, the vocalists will be performing a homage to Xenakis for some days in February 2011, 10 years after his death.

The **Nieuw Ensemble** was founded in 1980 in Amsterdam. It has a unique instrumental structure, using plucked instruments. Ed Spanjaard has been the ensemble's chief conductor since 1982. The Nieuw Ensemble has built its own repertoire which consists more than four hundred pieces. Many successful programmes have been dedicated to the work of a single composer, such as Ton de Leeuw, Theo Loevendie, Pierre Boulez, Mauricio Kagel en György Ligeti. The ensemble has been widely praised for its innovative programming. It initiated festivals such as Complexity? (1990), Rules & Games (1995), Improvisations (1996), the multicultural Festival of Plucked Instruments (1998) and The Refined Ear (2003).

Since 1991, programmes featuring new works written especially for the ensemble by Chinese composers. In 1997, the group toured for the first time in China. The Nieuw Ensemble also participates in the Atlas Ensemble, a unique

chamber orchestra uniting thirty brilliant musicians from the East, the Near East and Europe. The Atlas Ensemble was 'ensemble in residence' at the Holland Festival in 2004. In 1998 the Nieuw Ensemble and its artistic director Joël Bons were awarded the Prince Bernhard Fund Music Prize for their 'markedly lively and adventurous programming, which can be described as groundbreaking, both in the literal and figurative senses of the word'. The Amsterdam Foundation for the Arts granted artistic director Joël Bons the Amsterdam Prize for the Arts 2005 for his leading role in the Atlas Ensemble.

The Nieuw Ensemble now enjoys a firm international standing. It has performed at festivals such as the Venice Biennale, Settembre Musica, Ars Musica in Brussels, Donaueschinger Musiktage, Musica Strasbourg, Holland Festival, Warsaw Autumn, Huddersfield Festival, Agora, Stockholm New Music, Festival d'Automne à Paris, Lincoln Center Festival and Sadlers Wells in London.

The Swiss alto **Katharina Rikus** was born in Liestal as the daughter of the composer Klaus Huber and the flutist Susanne Huber-Bitter. She studied at the Musikakademie Basel, at the Musikhochschule Saarbrücken, at Indiana University Bloomington and with Jolanda Magnoni in Rome. She worked for three years at the Kammeroper in Frankfurt. She also sang at the Bremen Theater, at the Festspielhaus Baden-Baden and at the Staatsoper Stuttgart, where she participated in the first performance of Younghi Pagh-Paan's *Mondschaten*. Since ten years she focuses her attention on contemporary music. She has a broad repertoire with classic masterpieces such as Schönberg's *Pierrot lunaire*, Berio's *Folk Songs* and Boulez's *Le marteau sans maître*. Katharina Rikus performed with renowned ensembles in prestigious festivals, such as

Warsaw Autumn, Klangspuren in Schwaz and the Internationale Ferienkursen für Neue Musik in Darmstadt. Since 1997 she teaches at the Hochschule für Künste in Bremen.

Walter Grimmer had his first violoncello lessons as a child, under the guidance of Franz Hindermann. In 1952 Grimmer entered Richard Sturzenegger's class at the Zurich Musikhochschule. After his graduation he spent three years in Maurice Gendron's masterclass in Saarbrücken and Paris. Grimmer completed his studies with courses under the guidance of Enrico Mainardi, Pablo Casals and Siegfried Palm.

1965 Brought a breakthrough for Grimmer when he made his debut as a cello soloist in Berne. He was immediately assigned as a cello soloist in the Berne Symphony Orchestra, obtained a teaching post at the conservatoire and founded the Berne Camerata. In 1971 he joined the Berne String Quartet, with which he premiered ground-breaking new quartets by Heinz Holliger, Klaus Huber, Brian Ferneyhough, Helmut Lachenmann, Isang Yun, Wolfgang Rihm and other leading composers.

Also a soloist he played many contemporary works. In October 2002 he gave the world premiere of Klaus Huber's chamber concerto *...die Seele muss vom Reittier steigen...*

Grimmer left the string quartet in 1985 so as to turn his attention to other forms of chamber music. Until 1995, he formed a pianotrio with Igor Ozim and Ilse Dorati-von Alpenheim. He performs as a duo with the pianist Stefan Fahrni, with whom he recorded Brahms's cello sonatas and compositions by Isang Yun. Grimmer's cd's have appeared on well-known labels like RCA, Wergo, Collegno, Accord, Bis and Capriccio.

Walter Grimmer is very prolific as a teacher. From 1965 till 1985 he worked at the Berne

Musikhochschule, from 1985 till 2002 at the Zurich Musikhochschule. He frequently gives masterclasses and is regularly invited to work in Cairo and Alexandria.

Jessica Horsley graduated as a pianist at the Royal College of Music in London in 1991. During her music studies at Trinity Cambridge she was introduced to the viol. She studied this instrument with Paolo Pandolfo at the Schola Cantorum Basiliensis (Switzerland) and perfected her skills with Ariane Maurette in Paris, and with Jaap ter Linden, Eunice Brandão, Marianne Mueller and Philippe Pierlot.

She plays a broad repertoire from medieval to contemporary music and worked with various ensembles such as Ferrara, Gilles Binchois, Collegium Novum and the Ensemble Modern. She was a founder member of the consort The Earle His Viols. She plays regularly in a viol duo with David Hatcher. Their first joint cd recording is due to be released in 2010. She is also an enthusiast for the little-known Classical instrument the baryton and is founder member of the Marshall Baryton Trio. She has performed and recorded in the US, Canada, South Africa, Namibia, Australia and throughout Europe.

Jessica Horsley completed an interdisciplinary doctorate on the Blue Rider almanac at the University of Tübingen (Germany) in December 2004. Her first book, *Der Almanach des 'Blauen Reiters' als Gesamtkunstwerk*, was published by Peter Lang (Frankfurt am Main) in 2006. She has also published on visual sources and language/perception. From 2006–8 she was Lecturer in Modern European History at the University of Cardiff (UK) and is now working towards a Habilitationsarbeit in Basle, Switzerland.

Teksten

Josquin Desprez
Miserere

PRIMA PARS

Miserere mei, Deus,
secundum magnam
misericordiam tuam.
Et secundum multitudinem
miserationum tuarum,
dele iniquitatem meam.
Amplius lava me
ab iniquitate mea
et a peccato meo munda me.
Quoniam iniquitatem meam
ego cognosco
et peccatum meum
contra me est semper.

Tibi soli peccavi,
et malum coram te feci
ut iustificeris in sermonibus tuis,
et vincas cum iudicaris.
Ecce enim in iniquitatibus
conceptus sum et in peccatis
concepit me mater mea.
Ecce enim veritatem dilexisti
incerta et occulta sapientiae tuae
manifestasti mihi.
Asperges me hyssopo,
et mundabor: lavabis me,
et super nivem dealbabor.

SECUNDA PARS

Auditui meo dabis gaudium
et laetitiam et exultabunt
ossa humiliata.

Averte faciem tuam
a peccatis meis
et omnes iniquitates meas dele.
Cor mundum crea in me Deus

et spiritum rectum innova
in visceribus meis.
Ne proicias me a facie tua
et spiritum sanctum tuum
ne auferas a me.
Redde mihi laetitiam salutaris tui
et spiritu principali confirma me.
Docebo iniquos vias tuas
et impii ad te convertentur.
Libera me de sanguinibus Deus,
Deus salutis meae et exultabit
lingua mea iustitiam tuam.

TERTIA PARS

Domine labia mea aperies
et os meum annuntiabit laudem tuam.
Quoniam si voluisses
sacrificium dedissem utique,
holocaustis non delectaberis.
Sacrificium Deo spiritus contribulatus,
cor contritum et humiliatum
Deus non despicies.

Benigne fac Domine
in bona voluntate tua Sion
ut aedificentur muri Jerusalem.
Tunc acceptabis sacrificium iustitiae,
oblaciones et holocausta:
tunc imponent super altare tuum vitulos.

Klaus Huber
...à l'âme de marcher sur ses pieds de soie...

Mahmoud Darwish, Strophen/Fragmente
aus einem noch unveröffentlichten Gedicht,
das er im Januar 2002 in Ramallah schrieb

Eine Frau sprach zur Wolke: bedecke du
meinen Geliebten,
Denn meine Kleider sind durchnässt von
seinem Blut.

Wenn du nicht Regen bist, meine Liebe,
Sei Baum
Gesättigt von Fruchtbarkeit, sei Baum
Wenn du nicht Baum bist, meine Liebe,
Sei Stein
Gesättigt von Feuchtigkeit, sei Stein
Wenn du nicht Stein bist, meine Liebe,
Sei Mond
Im Traum der Geliebten, sei Mond
So sprach eine Frau zu ihrem Sohn, als er
begraben wurde.

Die Seele muss vom Reittier steigen
Und gehn auf ihren Seidenfüßen
Mir zur Seite, Hand in Hand, wie zwei
Freunde
Seit langer Zeit, die sich das alte Brot teilen
Und das Glas alten Weins,
Dass wir zusammen diesen Weg gehen
Bis unsere Tage verschiedene Richtung
nehmen:
Ich, jenseits der Natur; was sie betrifft,
Wird sie es vorziehen, sich auf hochragendem
Felsen niederzuducken.

Auf meinen Trümmern wächst grün der
Schatten,
Und der Wolf döst auf der Haut meiner Ziege.
Er träumt wie ich, wie der Engel
Dass das Leben hier ist... nicht dort unten.

Im Zustand der Belagerung wird die Zeit zum
Raum,
Versteinert in ihre Ewigkeit.

Oh, Wachen Seid ihr es denn nicht müde
Dem Licht aufzulauern in unserem Salz
Und dem Weißglühen der Rose in unserer
Wunde
Seid ihr es denn nicht müde, ihr Wachen?

Friede sei mit ihm, der mit mir die Erwartung
teilt
Die Trunkenheit des Lichts, das Licht des
Schmetterlings in
Der Schwärze dieses Tunnels.

Klaus Huber
Miserere hominibus

Miserere nobis Deus, miserere hominibus
secundum magnam misericordiam tuam
Et secundum multitudinem miserationum
tuarum dele iniquitatem meam.

Psalm 51: 1, 2

Dime, sequía, dime, tierra quemada,
tierra de huesos remolidos dime, luna agónica,
¿no hay agua? ¿hay sólo sangre, sólo hay
polvo, sólo pisadas de pies desnudos sobre la
espina...?
¿hay sólo sangre?

Octavio Paz,
Canción I, uit from: El Cántaro Roto (1954)

O mort, est-ce là l'Histoire
Ton double ou ton adversaire,
Qui monte entre deux gouffres?
La colombe peut nicher
Et pondre dans le casque du soldat
Et le peuplier pousser sur les roues d'un char
détruit.
Que ferait alors l'Histoire de la nature,
Si la terre épousait le ciel,
Et déversait la pluie sacrée?

Mahmoud Darwish,
O mort, est-ce là l'Histoire uit from: Murale (1998)

Amplius lava me ab iniquitate mea
et a peccato meo munda me

Psalm 51: 3

Wachstum, Wachstum über alles
Unsere Seelen verändert der totalitäre Markt!
Wachstum...
Dieser Markt verändert unsere Seelen, selbst

wenn er es nicht wollte, er tut es.
Wachstum...
Denn er zehrt von menschlicher Schwäche
und verstärkt diese laufend!
Wachstum über alles...
Seine erste Großtat: Demontage des ethischen
Sollens.

'Quatsch', sagt der Mammonismus:
Wachstum über alles!

Der Mammonismus belehrt uns ständig:
TINA – T-I-N-A:
there is no alternative!!
Wachstum über alles...

Carl Améry,
Global Exit (2002)

Amplius lava nos ab iniquitate mammonis
et vindica nos ab errore munda nos, vindica nos.

Psalm 51: 3

Dime, sequía, piedra pulida por el tiempo sin
dientes, por el hambre sin dientes,
polvo molido por dientes que son siglos, por
siglos que son hambres,
Dime - ¿la luz nace frotando hueso contra hueso,
hombre contra hombre, hambre contra hambre,
hasta que surja al fin la chispa, el grito, la
palabra,
hasta que brote al fin el agua y crezca el árbol
de anchas hojas de turquesa?

Octavio Paz, *Canción II*
uit from: *El Cántaro Roto (1954)*

Asperges me hysopo et mundabor,
lavabis me et super nivem de albor.

Psalm 51: 8

Vida y muerte non son mundos
contrarios, somos un solo tallo con dos flores
gemelas,
hay que desenterrar la palabra
perdida, soñar hacia dentro y también hacia
afuera,
(...)
volver al punto de partida,
(...)
hacia allá, al centro vivo del origen, más allá de
fin y comienzo.

Octavio Paz, *Canción III*
uit from: *El Cántaro Roto (1954)*

Nous? La raison du cœur
Commencer, re-commencer (recommençons),
par dire c'est risqué, c'est parfois impossible,
nous le savons, par dire 'nous'. Le plus juste-
ment, le moins injustement possible.
Nous, malgré toutes les différences du monde,
et les plus respectables, nous, supposons-le, ...
nous serions nombreux dans le monde, ...
Nous le savons pourtant: c'est maintenant trop
tard pour argumenter encore, même si ce n'est
jamais inutile. Le mal est fait, il continue. ...
Les analyses restent impuissantes – et inadé-
quates à l'urgence qui nous serre le cœur.
Nous pensons alors que c'est sur cette limite,
en ce lieu d'épuisement qu'il faut commencer,
à recommencer. Et c'est, cette limite, le dedans
ou le fond du cœur. De ce que nous décidons
d'appeler à nouveau le cœur, pour en appeler à
lui. C'est là que le 'nous' passe la raison et ga-
gne immédiatement le cœur, c'est là qu'il parle
sans diplomatie au cœur, du cœur, de cœur à
cœur, la raison du cœur, sa raison politique...
Le cœur est du côté de la vie.
La raison du cœur. C'est l'amour....

Jacques Derrida, *Nous? Message au Parlement
international des écrivains. Ramallab (2002)*

Agnus Dei qui tollis peccata mundi Miserere
nobis.

Teksten (Nederlands)

Josquin Desprez
Miserere

EERSTE DEEL

Wees mij, God, genadig,
overeenkomstig uw
grote barmhartigheid
Neem
in uw oneindig erbarmen
mijn overtredingen weg.
Zuiver mij geheel
van mijn zonde,
reinig mij van wat ik misdeed.
Want ik ben mij bewust
dat ik schuld heb;
steeds ziet wat ik begaan heb mij aan;

Tegen U, U alleen was mijn zonde,
Gij doorziet het kwaad dat ik deed.
Hoe Gij vonnist; Gij zijt rechtvaardig,
onaantastbaar in uw gericht.
Zie, als zondig mens
ben ik geboren,
in diè schuld
bij mijn moeder verwekt;
Waarheid eist Gij - zie! -
tot op de bodem,
geeft mij inzicht waar ik mij verberg.
Raak met hysop mij aan:
ik zal rein zijn;
maak mij smetteloos,
witter dan sneeuw.

TWEDE DEEL

Spreek mij weer
van de volheid der vreugde,
en mijn kracht die Gij brak springt omhoog.

Wend uw aangezicht af
van mijn zonden,

al wat ik beging delg het uit.
God, herschep mijn hart,
maak het zuiver, geef mijn geest,
diep in mij, nieuw bestand.
Verban mij niet: ver van uw aanschijn,
noch onttrek mij
uw heilige geest.
Hergeef mij het geluk
om uw heil,
laat bereide gezindheid
mijn kracht zijn;
Want dan wijs ik verdoelden uw wegen,
schuldigen vinden de weg tot U terug.
Bloedbevlekt ben ik
God, neem het van mij
opdat ik jubelend
uw vrijspraak mag melden.

DERDE DEEL

Heer, leg Gij mij het woord op de lippen
en mijn mond
verkondigt uw lof.
Ik weet:
offers zult Gij niet verkiezen,
bracht ik brandoffers
- Gij wees ze af.
Mijn offer aan God;
mijn berouw,
een berouwvol en nederig hart
zult Gij, God, niet als te gering zien.

Verleen Sion, behaagt het U, voorspoed;
bouw Jeruzalems muren weer op.
Dan zult Gij genadig aanvaarden
offers U gebracht naar den eis,
offerdieren verteerd door het vuur,
en leidt men, om brandoffer te zijn,
jonge stieren tot uw altaren.

Klaus Huber
...à l'âme de marcher sur ses pieds de soie...
...de ziel moet op haar zijdevoeten gaan...

Mahmoud Darwish: strofen / fragmenten
uit een nog ongepubliceerd gedicht geschreven
in januari 2002 in Ramallah

Een vrouw sprak tot de wolk: bedek jij mijn
geliefde
Want mijn kleren zijn doorweekt van zijn bloed.

Wanneer je geen regen bent, mijn lieveling,
Wees boom
Verzadigd van vruchtbaarheid, wees boom
Wanneer je geen boom bent, mijn lieveling,
Wees steen
Verzadigd van vochtigheid, wees steen
Wanneer je geen steen bent, mijn lieveling,
Wees maan
In de droom van de geliefden, wees maan
Zo sprak een vrouw tot haar zoon toen die
begraven werd.

De ziel moet afstijgen van het rijdier
En op haar zijdevoeten gaan
Aan mijn zijde, hand in hand, als twee die
vrienden zijn
sinds lange tijd, die het oude brood met elkaar
delen,
En het glas oude wijn,
Dat wij samen deze weg gaan
Tot onze dagen een verschillende richting
nemen:
Ik aan deze zijde van de natuur, wat u betreft
Zal zij er de voorkeur aan geven zich op de
hoog oprijzende rots neer te drukken.

Op mijn puinhopen groeit het groen der
schaduw
En de wolf doezelt op het vel van mijn geit.
Hij droomt net als ik, als de engel
Dat het leven hier is... niet daar beneden.

In de toestand van beleg wordt de tijd tot
ruimte,
Versteent zij in haar eeuwigheid.

Oh, wachters, zijn jullie het dan niet moe
Het licht op te wachten in ons zout
En het wigloeiën van de roos in onze wond
Zijn jullie het dan niet moe, wachters?

Vrede zij met hem die met mij de verwachting
deelt
De dronkenheid van het licht, het licht van de
vlinder in
De zwartheid van deze tunnel.

Klaus Huber
Miserere hominibus

Wees de mensheid genadig
Wees ons genadig, God wees de mens genadig
In uw trouw
In uw barmhartigheid,
wis uit wat ik heb misdaan.

Psalm 51: 1, 2

Zeg me, droogte, zeg me, verschroeiende aarde,
aarde van vermalen
beenderen, zeg me, stervende maan,
is er geen water?
is er alleen bloed, alleen stof, alleen naakte
voetstappen
op de doornen...?

Octavio Paz,
vers 1 uit: De gebroken kruik (1954)

O dood, is de Historie daar
Je dubbelganger of je tegenstander,
Die tussen twee afgronden oprijst?
Er zou een duif een nest kunnen bouwen
En een ei leggen in de helm van de soldaat
En er zou een populier kunnen groeien uit de
wielen van een verwoeste tank.
Wat zou de Historie van de natuur maken,
Als de aarde een zou worden met de hemel
En heilige regen zou storten?

Mahmoud Darwish,
O dood, is de Historie daar uit: Murale (1998)

Was mij schoon van schuld,
reinig mij van mijn zonde.

Psalm 51: 3

Groei, groei boven alles
Onze zielen worden door de totalitaire markt
veranderd!

Octavio Paz, *Canción II*
vers 2 uit: De gebroken kruik (1954)

Groei...
Deze markt verandert onze zielen, ook dat niet
zijn opzet is, hij doet het.

Groei...
Want hij teert op menselijke zwakte
en versterkt die doorlopend!
Groei boven alles...
Zijn eerste wapenfeit: ontmanteling van het
ethisch
Moeten.
'Onzin', zegt het Mammonisme:
Groei boven alles!
Het Mammonisme onderricht ons steevast:
TINA – T-I-N-A:
er is geen alternatief!!
Groei boven alles...

Carl Améry,
Global Exit (2002)

Was ons schoon van alle ongerechtigheden van
de Mammon
en behoed ons, reinig ons van dwaling, behoed
ons.

Psalm 51: 3

Zeg me, droogte, steen gepolijst door de
tandeloze tijd,
door de tandeloze honger,
stof vermalen door tanden die eeuwen zijn,
door eeuwen die honger zijn,
zeg me...
Zeg me – ontspringt het licht door het schuren
van bot tegen bot,
man tegen man, honger tegen honger,
totdat, eindelijk, de vonk, de schreeuw, het
woord opspringt,
totdat, eindelijk, het water opwelt en de boom
met brede turkooizen bladeren groeit?

Was mij, Heer, met hyssop, en ik zal rein
worden:
Was mij, en ik zal witter worden dan sneeuw.

Psalm 51: 8

Leven en dood zijn geen tegengestelde werel-
den, wij zijn een enkele steel
met een tweeling bloemen,
we moeten het verloren woord opgraven,
[dromen naar binnen en ook naar buiten,]
... terugkeren naar het vertrekpunt, ...
naar daar, het levende centrum van de oor-
sprong, voorbij
het einde en het begin.

Octavio Paz,
vers 3 uit: De gebroken kruik (1954)

Wij? De rede van het hart
Beginnen, opnieuw beginnen (laten we
opnieuw beginnen), het is gewaagd, soms
onmogelijk, dat weten we, door 'wij' te zeggen.
Zo rechtvaardig, zo weinig onrechtvaardig
mogelijk. Ondanks alle verschillen van de
wereld, en de meest respectabele, laten we
veronderstellen, ... dat we met velen op deze
aarde zijn, ... En toch weten we het: het is nu
te laat om nog te discussiëren, zelfs al is dat
nooit nutteloos. Het kwaad is geschied, het
gaat verder. ... De analyse staat machteloos – en
inadequaat, tegenover de druk die ons zo droe-
vig stemt. Dan denken we dat we bij die grens,
bij die plaats van uitputting, moeten begin-
nen met een nieuw begin. En die grens is het
binnenste, het diepste van het hart. Van wat wij
besloten hebben opnieuw het hart te noemen,
zodat we er een beroep op kunnen doen. Op
dat punt gaat het 'wij' voorbij aan het verstand
en bereikt het meteen het hart, daar praat het
zonder omhaal van woorden met het hart, over
het hart, van hart tot hart, het verstand van het
hart, zijn politieke rede. Het hart staat aan de

kant van het leven. De rede van het hart. Dat is
de liefde...

Jacques Derrida, *Nous? Message au Parlement
international des écrivains. Ramallah (2002)*

Lam Gods,
dat wegneemt de zonden der wereld,
ontferm U over ons.

Ordinarium van de mis

Texts (English)

Josquin Desprez
Miserere

FIRST PART

Have mercy on me, O God,
according to
your unfailing love;
according
to your great compassion
blot out my transgressions.
Wash away
all my iniquity
and cleanse me from my sin.
For I know my transgressions,
and my sin
is always before me.

Against you, you only, have I sinned
and done what is evil in your sight,
so that you are proved right when you speak
and justified when you judge.
Surely I was
sinful at birth,
sinful from the time
my mother conceived me.
Surely you desire truth
in the inner parts;
you teach me wisdom
in the inmost place.
Cleanse me with hyssop,
and I will be clean;
wash me,
and I will be whiter than snow.

SECOND PART

Let me hear
joy and gladness;
let the bones you have crushed
rejoice.

Hide your face
from my sins
and blot out all my iniquity.
Create in me a pure heart,
O God,
and renew
a steadfast spirit within me.
Do not cast me from your presence
or take your
Holy Spirit from me.
Restore to me the joy
of your salvation
and grant me a willing spirit,
to sustain me.
Then I will teach transgressors your ways,
and sinners will turn back to you.
Save me from bloodguilt,
O God,
the God who saves me,
and my tongue will sing
of your righteousness.

THIRD PART

O Lord, open my lips,
and my mouth
will declare your praise.
You do not delight in sacrifice,
or I would bring it;
you do not take pleasure in burnt offerings.
The sacrifices of God are a broken spirit;
a broken and contrite heart,

O God, you will not despise.
In your good pleasure make Zion prosper;
build up the walls of Jerusalem.
Then there will be righteous sacrifices,
whole burnt offerings to delight you;
then bulls will be offered on your altar.

Klaus Huber
...à l'âme de marcher sur ses pieds de soie...
...the soul must go forth on silken slippers...

Mahmoud Darwish: stanzas / excerpts
from an as yet unpublished poem written in
January 2002 in Ramallah

A woman asked the cloud: please enfold my
loved one
For my clothes are soaked with his blood

If you shall not be rain, my darling
Be a tree
Saturated with fertility, be a tree
And if you shall not be a tree, my darling
Be a stone
Saturated with humidity, be a stone
And if you shall not be a stone, my love
Be the moon
In the dreams of lovers, be the moon
So said a woman to her son
At his burial.

The soul must dismount its horse
And go forth on silken slippers
At my side, hand in hand, as two who have
been friends for
A long time, who share the old bread
And the glass of old wine
We walk this path together
Until our days take a different direction:
I will be on this side of nature, as for you
She will prefer to push down upon the
towering rock

On my rubble grows the green of shadow
And the wolf dozes on the hide of my goat
He dreams just as I, just as the angel
That life here is ... not down there.

In the state of siege, time becomes space
Petrified in its eternity

Oh, sentinels, are you not tired
Of waiting for light in our salt
And the incandescence of the rose in our
wound
Are you not tired, sentinels?

Peace be with him who shares the anticipation
with me
The drunkenness of the light, the light of the
butterfly in
The darkness of this tunnel.

Klaus Huber
Miserere hominibus

Have mercy on men
Have mercy on us, God, have mercy on men,
in your goodness,
In your great tenderness
wipe away my faults.

Psalm 51: 1, 2

Tell me drought, tell me scorched earth,
covered in ground bones, tell me, agonizing
moon, is there no water? Is there only blood, is
there only dust, only naked footprints on the
thorns?

Is there only blood?

Octavio Paz,

Canción 1, from: *El Cántaro Roto* (1954)

O Death, is that History
Your other self, or your adversary
Rising up between two yawning chasms?
The dove can make a nest
And lay her eggs in a soldier's helmet,
And the poplar can grow through the tracks of
a destroyed tank.
What might the attitude of History be
towards Nature
If the earth were to marry the sky
And sacred showers rained down?

Mahmoud Darwish,

O Death, is that History from: *Murale* (1998)

Wash me clean of my guilt, purify me from
my sin.

Psalm 51: 3

Growth, Growth above all else!
Our entire life has been conditioned
By the totalitarian market-place.
Growth...

That's what the market does,
Even if it was not the original intention.
Growth...
It feeds on human weakness, and then that
weakness becomes even weaker.
Growth above all else...
The most important result is that the market
destroys people's sense of ethical responsibility.

'Nonsense', says Mammon:

Growth above all else...

Mammon continually insists on the slogan

TINA – T-I-N-A:

'There is no alternative!!'

Growth above all else...

Carl Améry,
Global Exit (2002)

Wash us from the Mammon wrongdoings,
Release us from our errors, release us.

Psalm 51: 3

Tell me drought, toothless stone, polished by
time, by toothless hunger,
dust ground by teeth that are centuries, by
centuries that are hungers,
Tell me – Is the light born rubbing bone
against bone,
Man against man, hunger against
hunger
Until the spark, the cry, the word bursts
forth,
Until water finally gushes forward and the large
turquoise-leaved tree grows?

Octavio Paz,

Canción 2, from: *El Cántaro Roto* (1954)

Purify me with hyssop until I am clean;
Wash me until I am whiter than snow.

Psalm 51: 8

Life and death are not opposite worlds,
we are a sole stalk with two twin flowers,
we must exhume the lost word, dream inwardly
as well as outwardly,

(...)

return to the point of departure,

(...)

until there, at the living center of the origin,
beyond end and beginning.

Octavio Paz,

Canción 3, from: *El Cántaro Roto* (1954)

And for us? The heart's reason
To begin, to begin again (let us begin) by
saying 'we' (the fairest, the least unfair solu-
tion) means taking a risk and, as we are aware,
sometimes an impossible one.

Despite of our many differences, just ima-
gine – there will be many of us on the earth.
We are nevertheless aware that it is too late
to argue about it any longer, even if it is never
completely useless. The evil deed has been
done committed and continues to be commit-
ted. Explanation is powerless and inadequate
when confronted by the anguish which engulfs
us. So we believe that given this limit, in this
context of exhaustion, we need to start, to start
afresh. That limit is, in fact, our innermost
being, the bottom of our hearts, what we once
again decide to call the heart, and to which we
appeal.

It is at this stage that 'we' bypass reason, spea-
kingly directly to the heart, from the heart, §
the heart's reason, it's reason politic.

The heart is on the side of life.

The heart's reason, is love.

Jacques Derrida, *Nous? Message au Parlement
international des écrivains*. Ramallab (2002)

Holland Festival 2010

DIRECTIE

Pierre Audi, artistiek directeur
Annet Lekkerkerker, zakelijk directeur

BESTUUR

M. Sanders (voorzitter)
J. Fleury
R. Hasper
M. van Zuijlen
vacature

HET HOLLAND FESTIVAL BEDANKT ALLEN
DIE HET FESTIVAL STEUNEN

SUBSIDIËNTEN

Ministerie van Onderwijs, Cultuur en
Wetenschappen
Gemeente Amsterdam

HOOFDBEGUNSTIGER
SNS REAAL FONDS

BOARD OF GOVERNORS

G.J. van den Bergh en C. van den Bergh-
Raat, W. Bröcker, Ton en Maya Meijer-
Bergmans, Irina en Marcel van Poecke,
A. Ruijs en M. Ruijs-van Haaften, S. Tóth,
F. van Rappard-Wanninkhof,
Elise Wessels-van Houdt

MEDIAPARTNERS
NPS, VPRO

FONDSEN EN INSTELLINGEN

Prins Bernhard Cultuurfonds en
BankgiroLoterij, Turing Foundation,
VSB Fonds, Hivos NCDO Cultuurfonds,
Amerikaanse ambassade in Den Haag, Goethe-
Institut, Maison Descartes Institut Français des
Pays-Bas, Istituto Italiano di Cultura

SPONSORS

Buma Cultuur, Westergasfabriek, Meyer
Bergman, NIBC Bank N.V., Citroën

BEDRIJFSVRIENDEN

Accenture B.V., Beam Systems, Clifford
Chance LLP, De Nederlandsche Bank
N.V., DLA Piper N.V., ING Groep, JVR
Audiovisual, Koninklijke Ahold N.V.,
Liftinstituut B.V., Meyer Bergman, NIBC
Bank N.V., Rabobank Nederland, Ten Have
Change Management, WPG Uitgevers B.V.

SCHENKINGEN EN SPONSORING

Wilt u het Holland Festival steunen of heeft
u belangstelling om sponsor worden? Neem
dan contact op met Ingrid Janssen, manager
externe betrekkingen, T 020 – 7882118 of
ingrid.janssen@hollandfestival.nl

Cultuurminnaars van het Holland Festival

BESCHERMERS

H. Doek, L. Dommering-van Rongen,
Chr. van Eeghen, J. Houwert en M. Six,
J. Kat en B. Johnson, R. Kupers en
H. van Eeghen, F. Molenaar, F. Mulder,
K. van Noppen, P. Wakkie, M. van der Weij

BEGUNSTIGERS

M. Beekman, B. Boor, J. Damen,
J. Drupsteen, Ch. Engeler, D. Grobbe,
J. Haalebos, M. Henriques de Castro,
S. Hodes, H. Jens, KAY, J. Keukens,
D. Klein Oonk, A. van der Linden-Taverne,
H. Lionarons, T. Lodder, D. van der Meer,
A. Mees-Lubberman, H. Pinkster,
A. Reinink, B. Robbers, I. Snelleman,
H.Tjeenk Willink, M.C. Vink,
A. Vreugdenhil en anonieme donateurs

LIEFHEBBERS

Ook bedankt het Holland Festival zijn 429
Liefhebbers. Vanaf € 45 per jaar bent ook u
Liefhebber. U ontvangt dit programmaboekje
dan voortaan gratis. Daarnaast heeft u voor-
rang bij de kaartverkoop en krijgt u korting
op tickets. Wilt u ook Liefhebber worden?
Zie voor meer informatie en aanmelding:
www.hollandfestival.nl (support us /
Cultuurminnaars).

Colofon

TEKSTEN / TEXTS

Joep Stapel

REDACTIE EN OPMAAK / EDITING AND

LAY-OUT

Holland Festival

VERTALINGEN / TRANSLATIONS

Jane Bemont

ONTWERP OMSLAG / DESIGN COVER

Maureen Mooren